

κρεμότητα του θέματος της έπεκτάσεως του εν λόγω Μουσείου. Αί έργασιαί περιωρίσθησαν εις καθαρισμόν, ταύτισιν, καταγραφὴν καὶ ταξινομήσιν ὠρισμένων ἐκ τῶν εὐρισκομένων εἰς τὰς ἀποθήκας τοῦ Μουσείου ἀντικειμένων, ὡς τῶν Μυκηναϊκῶν ἀγγείων ἐκ τοῦ νεκροταφείου τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου Μονεμβασίας κ. ἄ. Εἰς τὸ Μουσεῖον Τεγέας ἐξετέθησαν εἰς ἰδιαιτέραν προθήκην τὰ ἐκ τῆς ἀνασκαφῆς τοῦ Blegen εἰς Ἁγιοργίτικα Ἀρκαδίας προερχόμενα δεκατέσσαρα νεολιθικά ἀγγεῖα καὶ ἓν εἰδῶλιον, μετὰ τὸν καθαρισμόν, συγκόλλησιν καὶ τακτοποίησιν τῶν ὑπὸ τῆς Ἀμερικανικῆς Σχολῆς Κλασσικῶν Σπουδῶν εἰς Παλ. Κόρινθον. Ἐγένετο ἐπίσης πρόχειρος τακτοποίησις τῶν ἀρχιτεκτονικῶν καὶ γλυπτῶν τεμαχίων τῶν προερχομένων ἐκ τοῦ ναοῦ τῆς Ἀλέας Ἀθηνᾶς.

ὑπὸ τῆς Ἐπιμελητρίας δ. Αἰκ. Δημακοπούλου κατεγράφη ἡ μικρὰ ἀλλὰ σημαντικὴ Ἀρχαιολογικὴ Συλλογὴ Κυθήρων, ἥτις περιλαμβάνει ἐκτὸς ἄλλων, ἰκανὸν ἀριθμὸν Μεσομινωϊκῶν ἀγγείων, μετὰ τῶν ὁποίων δύο λύχνους ἐκ πορφυρίτου λίθου, ἑπτὰ ἀγγεῖα ἐκ στεατίτου λίθου, προφανῶς εἰσηγμένα ἐκ Κρήτης καὶ προερχόμενα ἐκ Παλαιοπόλεως Κυθήρων, ὅπου ἡ ὑπὸ τῆς Ἀγγλικῆς Ἀρχαιολογικῆς Σχολῆς ἀποκαλυφθεῖσα Μινωϊκὴ ἀποικία. Ἐγένετο ἐπίσης πλήρης τακτοποίησις καὶ ἔκθεσις εἰς προθήκας τῶν περιεχομένων εἰς τὴν Συλλογὴν ἀρχαίων.

IV. ΤΥΧΑΙΑ ΕΥΡΗΜΑΤΑ

Μεταξὺ τῶν τυχαίων εὐρημάτων, τὰ ὁποῖα παρεδόθησαν παρὰ ἰδιωτῶν ἢ περισυνελέγησαν ἐκ διαφόρων θέσεων, ἐκ τῶν εἰς τὸ Μουσεῖον Σπάρτης παραδοθέντων καὶ προερχομένων ἐκ τῆς περιοχῆς Σπάρτης, ἀναφέρονται τμήμα ἀναγλύφου ρωμαϊκῶν χρόνων μετὰ παράστασιν Κυβέλης, ἀναγλύφον ρωμαϊκῶν χρόνων μετὰ παράστασιν ἐνθρόνου Ἀσκληπιοῦ καὶ διάφορα ἄλλα ἀσήμαντα τεμάχια γλυπτῶν καὶ ἀναγλύφων, ὀψίμων ρωμαϊκῶν χρόνων, καθὼς καὶ ἀριθμὸς χαλκῶν ρωμαϊκῶν νομισμάτων. Εἰς τὴν Ἀρχαιολογικὴν Συλλογὴν Γυθείου περιήλθον καὶ νέα ἀρχαία παραδοθέντα ὑπὸ ἰδιωτῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων τὰ σημαντικώτερα: τμήμα ἀρχαίου λακωνικοῦ ἀναγλύφου τοῦ τύπου τῶν ἀναγλύφων μετ' ἀφηρωισμένων νεκρῶν μετὰ παράστασιν μιᾶς μόνον ἐνθρόνου ἀνδρικής μορφῆς καὶ ἀκεραία ἐπιτύμβιος λακωνικὴ στήλη, ἑλληνιστικῶν χρόνων, μετὰ ἀναγλύφον παράστασιν ἀκάνθης.

Εἰς τὸ Μουσεῖον Τεγέας μετεφέρθη, ἀποτεχισθεῖσα ἐκ τοίχου ἠρειπωμένης οἰκίας παρὰ τὸ χωρίον Στάδιον Ἀλέας, μαρμαρινὴ ἀνάγλυφος

ἐπιτύμβιος στήλη ἀκεραία, μετὰ παράστασιν πολεμιστοῦ (Πί ν. 150). Τὸ ἀνάγλυφον, ὅπερ φέρει εἰς τὴν ἄνω ὀριζόντιον ἀπόληξιν ἐγγάριακτον τὸ ὄνομα τοῦ πολεμιστοῦ ΕΚΕΜΟΣ, παρουσιάζει ὠραίαν ἐργασίαν καὶ ἀνήκει πιθανῶς εἰς τὸ τέλος τῆς ἑλληνιστικῆς ἐποχῆς.

ΧΡΥΣΙΑΝΘΟΣ ΧΡΗΣΤΟΥ

*

ΕΡΓΑΣΙΑΙ ΕΙΣ ΧΩΡΟΝ ΝΑΟΥ ΑΛΕΑΣ ΑΘΗΝΑΣ ΕΝ ΤΕΓΕΑ

Κατὰ τὸ ἀπὸ 15-9-64 ἕως 10-10-64 διάστημα ἐγένοντο εἰς τὸν χώρον τοῦ ναοῦ τῆς Ἀλέας Ἀθηνᾶς ἐκτεταμέναι ἐργασιαί καθαρισμοῦ καὶ διαμορφώσεως τοῦ χώρου (Πί ν. 152 β - γ). Αἱ ἐργασιαί συνίσταντο κατὰ σειράν: α) εἰς τὴν προσπάθειαν τῆς ἀντιμετώπισεως τοῦ προβλήματος τῆς ἀποχετεύσεως τῶν ὀμβρίων ὑδάτων διὰ τὴν ἀποστράγγισιν τοῦ χώρου ἐκ τῶν ὑδάτων καὶ τῆς ὑγρασίας κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ χειμῶνος, β) εἰς τὴν ἀπαλλαγὴν τοῦ χώρου ἀπὸ τοῦ χόρτου καὶ τῶν ἀκανθῶν καὶ γ) εἰς τὴν πρόχειρον τακτοποίησιν τῶν ἐρειπίων, ἐπὶ τῇ βᾶσει τῶν δημοσιευμένων πορισμάτων. Οὕτω, καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν τοῦ χώρου τοῦ ναοῦ ἠνοιχθῆ μικρὰ αὐλάξ, συνδεθεῖσα μετὰ τὴν ἀμέσως ἔξω τοῦ χώρου εὐρισκομένην παλαιάν ἀποχετευτικὴν τάφρον, ἥτις εἶχε σχεδὸν ἀποφραχθῆ διὰ καταπεσόντων χωμάτων καὶ ἀπορριμμάτων καὶ ἀνεσκάφη τελείως ἐκ νέου, διὰ τὴν ἀποχέτευσιν τῶν ὀμβρίων ὑδάτων μακρὰν τοῦ χώρου. Κατόπιν ἐγένετο συστηματικὸς καθαρισμὸς τοῦ χώρου ἐκ τῶν χόρτων καὶ ἀκανθῶν, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν χωμάτων, διὰ τῶν ὁποίων εἶχον τελείως καλυφθῆ τὰ ἐρείπια. Πράγματι πολλὰ ἐκ τῶν κειμένων περὶ τοῦ ναοῦ ἀρχιτεκτονικῶν τεμαχίων εἶχον ἐκ νέου χωθῆ ὑπὸ τὰ χωμάτα, ὥστε εἰς πολλὰ σημεῖα αἱ ἐργασιαί προσέλαβον τὴν ὄψιν ἀνασκαφῆς. Κατὰ τὰς ἐργασίας καθαρισμοῦ καὶ ἀποχωματώσεως ἀπεκαλύφθησαν πλείστα ὄσα μικρὰ θραύσματα ἐκ τῆς ἀναγλύφου διακοσμήσεως τῆς σίμης καὶ τοῦ τοιχοβάτου εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ σηκοῦ, τὰ ὁποῖα καὶ μετεφέρθησαν εἰς τὸ Μουσεῖον Τεγέας.

Ἐγένετο ἐπίσης συστηματικὸς καθαρισμὸς τῆς πρὸς Β. τοῦ ναοῦ εὐρισκομένης κρήνης, ἐκ τῶν χόρτων καὶ τῶν καταπεσόντων ἐντὸς αὐτῆς χωμάτων καὶ ἀπορριμμάτων.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ὡς ἄνω ἐργασιῶν ἐσημειώθη ἐν Τεγέα τυχαῖον εὐρημα, μοναδικῆς σπουδαιότητος. Οὕτως ὁ κ. Νικόλαος Παναγόπουλος, κάτοικος τοῦ χωρίου Ἀλέα Τεγέας, κατὰ τὰς ἐργασίας διανοίξεως φρεατίου εἰς τὴν ἀδλὴν τῆς οἰκίας του, κειμένης περὶ τὰ διακόσια μέτρα ἀπὸ

τοῦ ναοῦ τῆς Ἀλέας Ἀθηνᾶς, ἀνεῦρεν εἰς τὸ βάθος τῶν 2.20 περίπου μ. τοῖχον κατασκευασθέντα ἐκ συσσωρευσεως μεγάλων λίθων, ἐκ τοῦ ὁποῦ ἀπετειχίσθη μαρμάρινος κορμὸς γυναικείου ἀγάλματος, ὕψ. 0,86 μ., μὴ διασφῶζων τὴν κεφαλὴν καὶ τὰ ἄκρα. Οὗτος ἐσπευσεν ἀμέσως νὰ εἰδοποιήσῃ τὴν Ὑπηρεσίαν μας καὶ τῇ βοήθειᾳ τοῦ εὐρισκομένου εἰς Τεγέαν διὰ τὰς ἐργασίας διαμορφώσεως τοῦ ναοῦ συνεργείου μας, ὁ κορμὸς ἐξήχθη καὶ μετεφέρθη εἰς τὸ Μουσεῖον Τεγέας. Πρόκειται περὶ γυναικείου κορμοῦ οὐχὶ ἀπλῶς ἐνθουμίζοντος, ἀλλὰ σχεδὸν ὁμοίου μὲ τὸν λεγόμενον κορμὸν τῆς Ἀταλάντης τοῦ Μουσείου Τεγέας, τὸν ἀνευρεθέντα κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς ὑπὸ τῶν Γάλλων τοῦ ναοῦ τῆς Ἀλέας Ἀθηνᾶς καὶ συνδεόμενον μὲ τὸν Σκόπαν (Dugas - Berchmans—Clemmensen, Le Sanctuaire d'Aléa Athéna, πίν. XCVI, XCVII, XCVIII). Ὁ νέος κορμὸς (Πί ν. 151 α - γ) δίδει τὸν αὐτὸν ἀκριβῶς τύπον μὲ προσθήκας ἀποδεικνύουσας ὅτι πρόκειται περὶ Νίκης καὶ ἐπομένως Ἰκανὰς νὰ λύσουν τὸ πρόβλημα τοῦ παλαιότερου κορμοῦ. Πράγματι ἡ ὁμοιότης τῶν δύο κορμῶν ἐπιβάλλει τὴν ἄποψιν ὅτι πρόκειται περὶ δύο Νικῶν ὁμοίων, αἵτινες ἦσαν ἢ τὰ δύο ἀκρωτήρια τοῦ ναοῦ, τὸ Α. καὶ τὸ Δ., ἢ ἴσταντο ἐπὶ τῶν δύο ἰωνικῶν κιόνων, τῶν εὐρισκομένων ἔμπροσθεν τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τοῦ ναοῦ (Lippold, Die Griechische Plastik, σ. 251, Dugas σ. 65). Ἄξιον σημειώσεως εἶναι ὅτι αἱ ζημίαι καὶ εἰς τὸν νέον κορμὸν εἶναι αἱ αὐταί, τοῦτο δὲ δὲν φαίνεται νὰ εἶναι τυχαῖον. Κατόπιν τῆς ὡς ἄνω ἀποκαλύψεως τοῦ κορμοῦ καὶ διὰ τηλεφωνικῆς διαταγῆς τοῦ Ὑπουργείου ἐγένετο μικρὰ ἀνασκαφικὴ ἔρευνα πλησίον τῆς θέσεως τῆς εὐρέσεως τοῦ κορμοῦ, ἐντὸς τοῦ παραπλευρῶς τῆς οἰκίας Παναγοπούλου κειμένου κτήματος Ρέππα, ἀποκλειομένης τῆς ἀνασκαφῆς ἐντὸς τῆς αὐτῆς τῆς οἰκίας Παναγοπούλου, διότι ὑπῆρχε κίνδυνος καταρρεύσεως τῶν τοίχων τῆς οἰκίας λόγῳ τῆς στενότητος τοῦ χώρου. Σκοπὸς τῆς ἐντελῶς περιορισμένης αὐτῆς ἐρεύνης ἦτο νὰ μελετηθῇ γενικῶς ὁ χώρος περὶ τὸ εὑρημα, διὰ νὰ διαπιστωθῇ ἐὰν πρόκειται περὶ τυχαίου εἰς τὸν χώρον αὐτὸν εὐρισκομένου ἀρχαίου, ἀπορριφθέντος κατὰ τοὺς τελευταίους βυζαντινοὺς ἢ πρωίμους τουρκικοὺς χρόνους, ἢ ἐὰν ἀνήκῃ τοῦτο εἰς ὁμάδα ὄλων ἔργων μεταφερθέντων ἐκ τοῦ ναοῦ εἰς τὴν θέσιν ταύτην. Ἡ διεξαχθεῖσα διὰ τρεῖς μόνον ἡμέρας ἔρευνα ἀπέδειξεν ὡς βᾶσιμον τὴν ἀρχικὴν ὑποψίαν, ὅτι δηλαδὴ δὲν πρόκειται περὶ μεμονωμένου ἀρχαίου. Ἀνευρέθη πλῆθος ἀρχιτεκτονικῶν τεμαχίων, ἀνηκόντων μάλιστα εἰς τὰ ἐναετία καὶ ἐπαετία μέρη τοῦ ναοῦ τῆς Ἀ-

λέας Ἀθηνᾶς, τὰ ὅποια εἶχον χρησιμοποιηθῆ εἰς νεωτέρους χρόνους ὡς ἀνάχωμα, διὰ τοῦ ὁποῦ παρημποδίζετο ὁ παραρρέων χείμαρρος ἀπὸ τοῦ νὰ κατακλύζῃ μίαν ὄρισμαμένην περιοχὴν. Ὁ τοῖχος τοῦ ἀναχώματος αὐτοῦ εὐρίσκεται εἰς βάθος 1 μ. καὶ συνεχίζεται μέχρι τοῦ βάθους τῶν 3 μ. Ἐχει διάφορον πλάτος, εἶναι δὲ ἐκτισμένοις ἀνευ συνδετικοῦ κονιάματος δι' ἀπλῆς συσσωρευσεως τῶν ὕλικῶν, τὰ πλεῖστα ἐκ τῶν ὁποίων φαίνεται ὅτι ἔχουν ληφθῆ ἐκ τῶν ἐρειπίων τοῦ ναοῦ καὶ θὰ ἦσαν κυρίως τὰ ὄρατὰ καὶ μὴ κατεχωσμένα ἀρχιτεκτονικὰ μέλη κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς κατασκευῆς τοῦ ἀναχώματος. Μεταξὺ τῶν ἀνευρεθέντων τεμαχίων τῶν προερχομένων ἐκ τῶν ἐρειπίων τοῦ ναοῦ τῆς Ἀλέας Ἀθηνᾶς, τὸ σημαντικότερον ἦτο μικρὸν τμῆμα περὶ τὴν κοιλίαν, ὕψους 0,30 μ., γυμνοῦ ἀνδρικοῦ κορμοῦ, προερχόμενον ἀναμφιβόλως ἐκ τῶν γλυπτῶν τῶν ἀετωμάτων τοῦ ναοῦ (Πί ν. 152 α).

Ἡ ἔρευνα δὲν ἦτο δυνατόν νὰ συνεχισθῆ, λόγῳ ἐλλείψεως πιστώσεως, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ προκεχωρημένον τῆς ἐποχῆς καὶ τὰς συνεχεῖς βροχάς. Διὰ τοῦτο καὶ ἀφοῦ ἀπεδείχθη ὅτι εἰς τὸν χώρον ἀπαιτεῖται μία μᾶλλον ἐκτεταμένη ἔρευνα, ἥτις ὑπόσχεται πολλὰ καὶ πιθανώτατα ἀπρόβλεπτα ἀποτελέσματα, αἱ τομαὶ ἐκαλύφθησαν ἐκ νέου, ὥστε ἡ ἐργασία νὰ συνεχισθῆ εἰς ἐποχὴν καταλληλοτέραν κατὰ τὸ προσεχὲς ἔτος.

ΧΡΥΣ. ΧΡΗΣΤΟΥ - ΑΙΚ. ΔΗΜΑΚΟΠΟΥΛΟΥ

*

ΑΝΑΣΚΑΦΙΚΑΙ ΕΡΕΥΝΑΙ ΕΙΣ ΟΙΚΟΠΕΔΑ ΣΠΑΡΤΗΣ

Εἰς διάφορα ἰδιωτικὰ οἰκόπεδα τῆς πόλεως Σπάρτης, εὐρισκόμενα ἐντὸς τῆς ὑπὸ τὸν ἔλεγχον τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ὑπηρεσίας ζώνης, διεξήχθησαν κατὰ τὸ ἔτος 1964 δοκιμαστικαὶ ἀνασκαφικαὶ ἔρευναι πρὸ τῆς ἐνάρξεως οἰκοδομησεως διὰ τὴν ἀποδέσμευσιν ἢ μὴ τῶν οἰκοπέδων. Αἱ ἀνασκαφαὶ ἀπέδωσαν εἰς ἅπαντα σχεδὸν τὰ οἰκόπεδα σπουδαιότατα ἀποτελέσματα, σημαντικὰ ἰδίως ὡς πρὸς τὴν ἔκτασιν καὶ τοπογραφίαν τῆς πόλεως κατὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους.

Οἰκόπεδον Ὀλγας Παρασκευοπούλου

Τὸ ἐν λόγῳ οἰκόπεδον κεῖται 500 μ. περίπου νοτίως τοῦ ἀρχαίου θεάτρου καὶ δυτικῶς τοῦ συγχρόνου Σταδίου τῆς πόλεως. Κατόπιν τῶν θετικῶν ἀποτελεσμάτων τῆς πρώτης ἀνασκαφῆς τοῦ οἰκοπέδου τὸ φθινόπωρον τοῦ ἔτους 1963, ἡ ἔρευνα συνεχίσθη τὸν Ἰανουάριον τοῦ ἔτους 1964, περιορισθεῖσα εἰς τὸ νοτιοδυτικὸν τμῆμα τοῦ οἰ-

1. ΑΔ 19 (1964): Χρονικά, σ. 144 - 145.

Ἄρκαδια. Κορμός Νίκης ἐκ τῶν γλυπτῶν τοῦ ναοῦ τῆς Ἀλέας Ἀθηνᾶς ἐν Τεγέα: α. Προσθία ὄψεις, β. Πλαγία ὄψεις, γ. Ὁπισθία ὄψεις

ΧΡΥΣ. ΧΡΗΣΤΟΥ - ΑΙΚ. ΔΗΜΑΚΟΠΟΥΛΟΥ

Ἄρκαδία. Ναός Ἀλέας Ἀθηνᾶς ἐν Τεγέα: α. Τμήμα κορμοῦ περι τὴν κοιλίαν γυμνῆς ἀνδρικῆς μορφῆς ἐκ τῶν γλυπτῶν τῶν ἀετωμάτων τοῦ ναοῦ, β - γ. Ἐποψὶς τοῦ ναοῦ πρὸ καὶ μετὰ τὸν καθαρισμὸν

ΧΡΥΣ. ΧΡΗΣΤΟΥ - ΑΙΚ. ΔΗΜΑΚΟΠΟΥΛΟΥ